

IDYMA'DAN GÖKOVA AKYAKA'YA TARİHİ BİLGİLER

MEHMET BİLDİRİCİ

Araştırmacı-Yazar

mehmetbildirici34@gmail.com

Muğla ili Ula ilçesi sınırları içinde, antik IDYMA kenti alanı içinde kalan AKYAKA'nın tarihi konusunda 1994 yılından bu yana çalışmalarımı sürdürüyorum. Bu çalışmalarım 2012 yılına kadar üyesi bulunduğum "GÖKOVA'YI SEVENLER DERNEĞİ" bültenlerinde ve aynı derneğin WEB Sitesi'nde Türkçe, İngilizce ve Almanca olarak yayınlanmıştır. Bunlar yakın çalışma ortamı içinde bulunduğum HEIKE (Bahar Suseven) (1962-2012) sayesinde olmuştur. Kendisini rahmetle anıyorum.

Heike ile yaptığımız bu çalışmalar kapsamında benim için eşi Thomas SCHMITZ tarafından da WEB SİTESİ açıldı. Halen faal ve aşağıda adresi bulunan WEB Sitem'de de diğer çalışmalarım ile birlikte Akyaka Tarihi ile bölümler yer almıştır. Sitemin Adresi:

www.mehmetbildirici.com

Google motoru ile internet içinde dolaştığımda bu dosyaların pek çok başka dosyalara misafir olarak gittiğini, hatta bazı Gülzade Apart Otel gibi tesislerin Web sitelerine taşındığını görmekle çok mutlu olduğumu söyleyebilirim.

Ancak geçen zaman içinde, çevreden yeni bilgi ve belgelerin gelmesi, HEİKE'nin kaybı ile "Gökova Akyaka'yı sevenler Derneği'nden 2012 Eylül tarihi ile ayrılmam bazı başka nedenlerle bunların güncellenmesi gerektiğine inanmaktayım.

Web sitemde Idyma ve Akyaka hakkında bulunan bilgi ve resimleri kitap haline getirmeyi pek düşünmedim. Zira İnternet bu bilgi ve dosyaları Türkiye dışında çok uzak noktalara taşıyabilmektedir. Bu siteye girip okunabilir veya print (baskı) alınabilir.

Bu çalışmalarım sırasında Akyaka'da yaşayan Arkeolog değerli büyüğüm ağabeyim Aziz Albek, halen Akyaka Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Aydın Turunç, Merhum Gökova Akyakayı Sevenler Derneği eski Başkanı BAHAR SUSEVEN (HEIKE), Paris'te yaşayan tarihçi, arkeolog Guy Meyer hep yardımcı olmuşlardır. Kendilerine teşekkürü bir borç bilirim..

Son olarak da kendisini hocam saydığım GEORGE BEAN bu bölgenin tarihi için çok büyük emek verdiğini, pek çok şeyi yerine yerleştirdiğine inanıyorum. Yeni araştırmalar yapılırken bunların incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Maalesef antik yerleştirmelere yeni isimler bulurken bunların göz önüne alınadığı kanısındayım.

Bu yazının arkasından güncelleşmiş IDYMA-AKYAKA tarihine geçilecektir..

AKYAKA'NIN TARİHİNE GİRİŞ

MEHMET BİLDİRİCİ

Araştırmacı-Yazar

mehmetbildirici34@gmail.com

Bu yazı 2013 Ekim tarihi itibariyle güncelleştirilmiştir

Akyaka, Gökova (Kerme) körfezinin kuzey doğusunda, Muğla'ya 28 km, Marmaris'e 32 km uzaklıkta, Ula ilçesine bağlı bir belde merkezidir. Kuzeyinde 1000 m ye kadar yükselen ormanlarla kaplı dağlar, doğusunda tatlı suların kaynadığı Kadın ve Akçapınar azmakları arasında eşsiz ovası yer almaktadır.

Önceleri Muğla ilinin deniz kapısı olan İskele çevresinde basit evlerden oluşan, Gökova (Kozlukuyu) köyüne bir bağlı bir mahalle iken, 1971 yılında muhtarlık ve 1992 yılında da Belediye teşkilatı kurularak BELDE merkezi olmuştur. İsmail Akkaya yapılan ilk seçimler sonucu belediye başkanı olmuştur. 1970'li yıllardan başlayarak hızla gelişen bir turizm merkezi haline dönüşmüştür. 1988 yılında Türkiye'de ilan edilen ilk "Çevre Koruma Bölgesi" içine dahil edilmiştir. Burada o zamanki Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın gayretleri vardır. Özal Akyaka'yı ziyaret eden ilk Cumhurbaşkanı'mızdır.

1970'li yıllardan başlayarak büyük Şair ve Düşün Adamı NAİL ÇAKIRHAN öncülüğünde ahşap ağırlıklı ev ve villaların yapımı ile Akyaka çevredeki eşsiz yerini almıştır. Nail Çakırhan'ın kendisi için yaptırdığı ev 1983 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanmıştır. Nail Çakırhan'ın Akyaka'ya kazandırdığı pek çok ahşap ağırlıklı evler çevreye değer katmaktadır.

Akyaka ormanlarla kaplı dağları, akvaryum niteliğinde azmakları, denizi, Orman Kampı, bol suyu, tarihi, mimari özellikleri olan ahşap evleri ile aranan bir turizm cennetidir. Özetle Akyaka yaşanacak yerdir.

Akyaka 2011 yılında Sakin Kent (Cittaslow) statüsüne geçmiştir. 2014 yılı Belediye seçimleri ile Bağımsız Belediye Başkanlığı kalkacak belediye hizmetleri Ula Belediye Başkanlığı'nca yürütülecektir.

İDİMA'DAN GÖKOVA AKYAKA'YA

MEHMET BİLDİRİCİ

Araştırmacı-Yazar

mehmetbildirici34@gmail.com

Bu yazı 2013 Ekim tarihi itibariyle güncelleştirilmiştir

Yöremizde 2600 yıldan bu yana yaşam olduğunu biliyoruz. Önceleri hakkında şimdilik bilgi sahibi değiliz.

KARIA KENTİ İDİMA (IDYMA)

Akyaka beldesinin bulunduğu yörede IDYMA (İdima) isimli bir kent kurulmuştur. Bu kentin yerleşim alanları arasında Akyaka, 3 km doğusundaki Gökova (Kozlukuyu) köyü, aynı köyün Yazılıtaş mahallesi, arada bulunan İnişdibi mahallesi, Orman Kampı içinde Eski İskele mevkiinde bulunmaktadır. Kentin Nekropol alanı (Kaya Mezarlar) ve Akropolis'i ve yeni fark edilen yerleşim alanı, Gökova köyünün kuzey sırtlarındadır. Akropolis (kale) 1937 yılında Fransız araştırmacı Louis Robert tarafından ortaya çıkarılmıştır.

Idyma, bir Karia kenti olarak kurulmuştur. İsmi de Karia dilinden geldiği sanılmaktadır. İlk çağlarda Muğla ilinin içinde bulunduğu alan KARIA olarak bilinir. Karia'nın en önemli kenti Milas'tır. Idyma Karia'nın güney ucunda yer almaktadır. Kariyalılar yörenin bilinen en eski halkıdır. Gelenek ve kültürleri bilindiği halde, Karia dilinde yeni bulunan yazıtlar (Kaunos kentinde bulunmuştur) henüz okunamadığından Karia dili çözülememiştir.

Yöremiz M.Ö.546 yılında Harpagos komutasındaki Pers (İran) orduları tarafından işgal edilir. Pers yönetimi yörenin dini ve geleneksel yaşamında değişiklik getirmez. Onlara müdahale etmemişlerdir.

DELOS BİRLİĞİ

M.Ö. 484-405 yılları arasında Pers yönetimi bölgeden uzaklaştırılır ve Atina'nın öncülüğünde kurulan "DELOS Deniz Birliği" tarafından yönetilir. Idyma bu kentler arasındadır. M.Ö. 453-452 yıllarına ait birliğe katılım payları listelerinde Idyma ismi geçmektedir. Bu kent hakkında en eski belgedir. Ayrıca PAKTYES isimli bir yöneticinin de ismi görülmektedir. Kentin Paktyes hanedanı tarafından bir süre yönetildiği kabul edilmektedir. Kentte para basılmıştır. Bir yüzünde ΙΔΙΜΙΟΝ (İdimion) yazılı paranın diğer yüzünde, genç bir erkek başı tanrı (Pan) vardır. Çobanların tanrısı olan Pan kültüne çevrede çok önem verildiği bilinmektedir.

Delos Deniz Birliği M.Ö. 405 yılında son bulur. Idyma bu birlikten M.Ö. 440 yıllarında ayrılmıştır. Sparta kentinin önderliği başlar. M.Ö. 405 yılında Cedrea kenti (Sedir Adası), Sparta'lı Amiral Lysandros tarafından yerle bir edilir.

HALİKARNASSOS (BODRUM) YÖNETİMİNDE İDİMA

M.Ö 387-334 yılları arasında bölge tekrar Persler'in yönetimine girer. Persler'le çok iyi diyalog kuran ve bağımsız bir kral gibi hareket eden Satrap olarak atanan MAUSOLOS (M.Ö.377-353) Karia Satraplığı'nın başkentini Milas'tan Bodrum'a taşır. İdyma bu yönetimin doğu ucunda yer alır.

Gökova (Kozlukuyu) sırtlarında ve İnişdibi mahallesinin hemen doğusunda bu dönemden kalma ve M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen kaya mezarlar bulunmaktadır. Bunlardan biri iki kolonlu olup, mimari planı ve taş oyma işçiliği ile dikkat çekicidir.

Kozlukuyu'da kaya mezarlar üzerinde yaklaşık 300 m kotunda kentin Akropolis'i (kale) yer almaktadır. Yaklaşık 200 m uzunluğundaki bu kalede Helenistik dönem taş duvarlar, odalar ve sarnıç kalıntıları görülmektedir. Akropolis'in hemen kuzeybatısının üstünden Marmaris-Muğla yolu geçmektedir. Son günlerde Akropolis ve Necropolis (Mezarlık) alanı arasında yerleşim yeri, kaçak kazılar sonu temeller görülmüştür.

İnişdibi ve yakınlarındaki Ortaçağ kalesinin bulunduğu alanda çok eski bir yerleşim yeridir. Burada ortaya çıkarılan mezarlar bunu kanıtlamaktadır. Çok eskiden var olduğu anlaşılan kalenin varlığı Ortaçağ'a kadar devam etmiş ve tespit edilemeyen bir tarihte terk edilmiştir. Bizans kalesi, Ceneviz kalesi olarak da bilinen kalenin kalıntıları restorasyona müsaittir. Kaleden güneydeki "Kadın Azmağı'na" inen bir kapalı bir galeri de mevcuttur.

İdima kentinin yakın komşuları da şöyledir. Doğusunda Callipolis kenti (Kızılyaka yakınları) olup ismi halen Gökova körfezinde Gelibolu köyünde (Çamlık) yaşamaktadır. Gökova körfezinde önemli bir deniz üssü CEDREA (Sedir Adası), batısında körfeze ismini veren CERAMOS (Gereme-Ören), kuzeyinde ise Thera (Yerkesik), Killandos (Yenice Köyü) ve o zaman çok küçük yerleşim yeri Mobolla (Muğla) yer almaktadır.

HELLENİSTİK DÖNEMDE İDİMA

Bu dönem Büyük İskender'in M.Ö. 334 yılında ordusu ile yöremizden geçmesi ile son bulur. Bu yıllarda Thera ve Callipolis'te bir kalenin olduğu bilinmektedir. Yöremizden büyük ordusu ile ilk geçen Büyük İskender'dir (M.Ö. 356-323). O zaman henüz yollar olmadığı için Büyük İskender'in nereden nasıl geçtiği coğrafyaya dayalı ilginç bir araştırma konusudur.

Büyük İskender'in gelişi ile Anadolu ve Ortadoğu'da Helenistik dönem başlamış ve Grek kültürü ve dili hızla yayılmıştır. Yöremiz M.Ö. 334 yılından M.Ö. 189 yılında yapılan Apama barış anlaşmasına kadar kısa sürelerle çeşitli Helenistik krallıklara katılmış, karışık bir dönem geçirmiştir.

RODOS'A BAĞLI IDYMA

MEHMET BİLDİRİCİ

Araştırmacı-Yazar

mehmetbildirici34@gmail.com

Bu yazı 2013 Ekim tarihi itibarıyla güncelleştirilmiştir

Idyma M.Ö. 3. yüzyılda tam belirlenemeyen bir tarihte Rodos yönetimine girmiştir. Rhodeian Peraea (Rodos Karşiyakası) olarak isim almıştır. Bir süre yöre, Rodos'tan uzaklaşmış ve Idyma, Pisi (Pisiköy) ve Killandos'un (Yenice Köyü) M.Ö. 200 yıllarında Rodoslu komutan Nicagoras tarafından tekrar Rodos'a bağlanmıştır. Bu bilgiler Karpatos adasında bulunan bir yazıttan gelmektedir. M.Ö. 189 yılında yapılan Apama barış anlaşması ile Idyma kesin Rodos yönetimine bırakılmış ve bu durum M.S. 1. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir.

Bu dönemde çok canlı bir yaşam olduğu, "IDYMALILAR BİRLİĞİ" isimli bir yönetim biriminin kurulduğu bu döneme ait olduğu belirlenen 10 civarındaki yazıtlardan anlaşılmaktadır. Bu birlik yönetim ve ticareti denetlemiştir. Bu dönemde Idyma ile, Rodos, Knidos kentleri ile deniz ticareti yapılmış, amforalarla zeytinyağı, şarap gibi maddeler taşınmıştır. Yapılan araştırmalarda bu amforaların yazılı sapları bölgede yaşayan Meryem Kuzey tarafından bulunmuştur. Bu amfora sapları Idyma'da deniz ticareti yapıldığını göstermesi yönünden çok ilgi çekicidir.

Rodos dönemindeki yazıtlardan ilginç bilgiler gelmektedir. Eski İskele'den getirildiği ve geç Helenistik döneme ait olduğu belirlenen ve İnışdibi mahallesinde bir bahçe duvarında bulunan bir yazıtta kentin ismi görülmektedir. Bu yazıt kentin önemli bir yöneticisi için yanında çalışan kişiler tarafından yazdırılmıştır. Çeşitli kentlerden gelen insanlar yanında İdimalı katip (grammatikos) Demetrius, İdimalı Antipatros oğlu Apollonius isimleri görülmektedir.

Gene Eski İskele'den getirilen, M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen ve bir süre Akyaka'da bir ev duvarında bulunmuş olan bir yazıtta tanrıça LETO ve AFRODİT rahiplerinden söz edilmektedir. Eski İskele'de Orman Bölge Şefliği civarında bir tapınağın bulunduğu kabul edilebilir. Çevreye yayılmış yivli kolon ve işlemeli taşlar bu görüşe destek vermektedir.

Ayrıca Eski İskele'de Orman Lokali önünde deniz içinde görülen temel kalıntıları iskelenin eskiliğine tanıklık yapmaktadır.

Rodos yönetimi sırasında bölgede görev yapmış üst yöneticilerin isimlerine de rastlanılmaktadır. Eski İskele'de bulunan bir yazıtta Thangilio Kirnis, Kozlukuyu'da bulunan bir yazıtta Pratoophon, Yeni İskele camiinde kullanılan bir taş da Athenagoras, gene Kozlukuyu'da bulunmuş bir yazıtta Rodoslu Rodokles isimleri görülmektedir.

ROMA KENTİ İDYMA

Birinci yüzyıl sonlarında İdima Roma kenti olur. M.Ö. 48 yıllarında ünlü devlet adamı Julius SEZAR bölgeden geçerek Rodos adasına gitmiştir. Mısır Kraliçesi Kleopatra M.Ö. 41 yılında sahillere geçerek Tarsus'tan Efes kentine kadar gitmiştir. Kent Roma döneminde önemini ve görkemini korumuştur. Roma dönemi ile ilgili tek ve bugün için kayıp olan bir yazıt İmparator Vespasian (69-79) onuru için yazılmıştır. İnişdibi'ndeki kalede 1922 yılında yapılan kazıda Roma dönemi mozaikleri görülmüştür.

YOK OLAN İDİMA

Üçüncü yüzyıl ortalarında Roma İmparatorluğunun içten zayıflamasından, meydana gelen yıkıcı depremlerden ve çok uzun süren bir veba salgınından sonra bölge ıssızlaşmaya başlamıştır. George Bean yok oluşu üçüncü yüzyıla tarihlenmektedir.

Ancak Akyaka-Gökova yolu içinde bulunan Bizans dönemine tarihlenen mezarlar, 2001 yılında bulunan yer altı mezar odası, Erendede mevkiinde yapılan kilise kalıntıları ..vs yaşamın zayıflayarak devam ettiği ve yok oluşun M.S yedinci yüzyıla kadar uzadığı kanısındayım

Çevre kentlerin çoğu ve İdima 7. yüzyıldan sonra tamamen terk edilmiş ve yok olmuştur.

Daha önceleri yapılan ve güzel bir örneği ovada bulunan döşeme yollar, üzerlerinde bulunan sarnıçlar, Akyaka'nın içinden geçen Papazlık deresinden gelen su yolları kaderine terk edilmiştir.

Roma İmparator Diocletian (284-305) döneminde ise Karia il yapılmıştır.

(Devamı var)

BİZANS DÖNEMİNDE VE TÜRK YÖNETİMİNDE İDYMA

MEHMET BİLDİRİCİ

Araştırmacı-Yazar

mehmetbildirici34@gmail.com

Bu yazı 2013 Ekim tarihi itibariyle güncelleştirilmiştir

Bizans döneminde bölgenin ismi tam bilinmemektedir. Aziz Kosmas adına Orman Kampı içinde tepede güney apsis duvarları bulunan bir kilise yapılmıştır. Bu azizin ismi bölgeye verilir. Aziz Kosma ve Damiyanus erken Bizans döneminde yaşadığına inanılan doktor azizlerdir. Bu kiliseden kalma haçlı ve işlemeli taşlar ve bir kitabe Orman Kampı içindedir. Ayrıca Papazlık deresinin (Akyaka'nın içinden geçen ve çok yağışlarda sel getiren dere) yukarısında su kaynağı yanında kayaya oyma, arı

konduğu için kovanlık kilisesi yer almaktadır. Ben şahsen bu kayaya oyma kiliseyi görme fırsatım olmadı. Köyün ilk sakinlerinden Server Datça bunu doğrulamıştır.. Papazlık deresinin alt kısmında Azmak'taki lokantalara giden yolun solunda ERENDE olarak bilinen sınanmış bir yer vardır. İlk Akyakalılar burada aşure zamanı aşure pişirir topluca yerlerdi. Ayşe Ana olarak bilinen Ayşe Karadağ bunu doğrulamıştır. Zamanla burada bir kaçak kazı yapılmış iki parça yazılı taş bulunmuştur. Burada yapılan incelemelerde buranın bir Şapel olduğu kanısına varılmıştır. Maalesef o zamanki Belediye Başkanı İsmail Akkaya buraya bir anı plaketi koymasına gerekirken yeni ölmüş biri gibi Eren Dede ruhuna Fatiha diye bir taş dikilmiştir.

Bu defa Belediye Başkanı Ahmet Çalca zamanında, Akyaka Belediyesi ve Muğla Üniversitesi birlikteliği ile kazı yapılmıştır. Yapılan bu kazıda bu defa büyük bir kilisenin temelleri ve tabanında mozaikler bulunmuştur. Bu kilise ile Orman içinde (trampelen yanından çıkılan yolun üzeri düzlük) olduğu bilinen kilisenin büyüklükleri ve planları benzemektedir. Orman içindeki kilisenin doğuda apsisi temelleri görülebilmektedir.

Idyama-Akyaka'nın tarihi güzelliklerin ortaya çıkmasında çaba gösteren Muğla Üniversitesi ile Akyaka Belediyesi ne kadar övülse yeridir. Ancak üstü geçici örtülmüş mozaiklerin yerinde veya müzede değerlendirilmesi ve uzmanlarınca incelemesinin de gerekli olduğu görüşündeyim.

Ayrıca Akyaka-Gökova yolu üzerinde kazı sırasında ortaya çıkan Bizans dönemine ait üzeri kapatılan mezarların burada belirtilmesi yerinde olur.

İnişdibi'nde ki kalede de temizleme ve kazı yapıp turizme kazandırılması gereğine inanmaktayım.

TÜRK YÖNETİMİNDE GÖKOVA

Bölge 13. yüzyıl sonlarında Türk yönetimine girer. Karia Menteşe bölgesi olur. Bu dönemde Cova çukuru, Gökabad ve Gökova olarak bilinir. Türkler ile bölgeye paganizm (çok tanrılı din), Hıristiyanlık, sonra Müslümanlık, Karia dili ve Grekçe'den sonra TÜRKÇE gelir ve KALICI olur.

Bölge önce başkenti Milas olan Menteşe Beyliđi'ne ve 1420 yıllarında da Osmanlı İmparatorluğu'na katılır. Muğla il merkezi, Ula ilçe merkezi olur.

Osmanlı döneminde en önemli olay Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos'un fethi için kara ordusu ile bölgemizden geçişidir. Ordunun gelişi 1522 yılı Temmuz ayında, dönüşü 1523 yılı Ocak ayındadır. Rodos Osmanlı topraklarına katılmıştır. Rodos'un alınışı bölgeye bir canlılık getirmiştir.

Osmanlı döneminde bölgeyi ünlü denizci PİRİ REİS (Doğumu Gelibolu 1465?-Mısır 1554) ziyaret etmiştir. Piri Reis yazdığı "Kitab-ı Bahriye isimli eserinde Gökova bölgesinin haritası yer almakta, azmaklar hakkında doğru bilgiler vermektedir.

Onyedinci yüzyılda ünlü gezginci Evliya Çelebi (1611-1682) bölgeyi, Ula'yı ziyaret etmiş, çok önemli bilgiler vermiştir. İnişdibi kalesinin kullanılmadığı, iskelesinden dış

ülkelere mal satıldığından söz etmektedir. Bu iskelenin yeni liman olduğu kanısındayım. Eski iskele artık kullanılmıyordu.

Ondokuzuncu yüzyılda Mütesellim (Taşaron yönetici) Tavaslı Osman Ağa'nın bölgede övücü hizmetlerinden söz edilmektedir. Akyaka'da ilk bilinen kadın ÜMMÜGÜLSÜM Hanım'ın hayırsever bir kişi olduğu eski ismi IDYMOS olan azmağın onun adına KADIN AZMAĞI ismini aldığı ve Ümmügülsüm Hanım'ın Halil'in lokantası yanında bir "KADIN ÇEŞMESİ" yaptırdığını düşünüyorum. Ümmügülsüm Hanım'ın mezarının da burada olduğu ve İnişdibi Sarnıcı üzerindeki kitabenin onun mezar taşı olduğu görüşündeyim.

Akyaka ve çevresinde ilk Camiin halen restore edilmesini bekleyen Kuruköy camiidir. Yörüklerin imkânları ile çok basit yapılmış bir yapıdır. İçinde mezar bulunmaktadır. Idyma'nın tarihi konusunda ilk çalışmalar 19. yüzyıl içinde başlamış, kentin ismi belirlenmiştir. Diğer iki önemli çalışma Fransız Louis Robert (1904-1985) (1930'lu yıllar) ve daha sonra İngiliz bilim adamı George Bean (1903-1977) tarafından yapılmıştır

Gökova'nın eski canlılığına kavuşabilmesi için bataklıkların kurutularak sıtmanın kontrol altına alınması için 1940- 1950'li yılları, Muğla-Marmaris yolunun açılarak bölgeye turizmin girmesi için 1970li yılları beklemek gerekecektir.

(Tüm bu konular geniş bilgiler ve bol fotoğraflar için Mehmert Bildirici'nin aşağıdaki Web sitesine girmek yeterlidir.)

www.mehmetbildirici.com